

НУЛТА ИМЕНИЦА У ПОЛОЖАЈУ АРГУМЕНТА НА ПРИМЕРУ САВРЕМЕНОГ ИТАЛИЈАНСКОГ ЈЕЗИКА

Изостављање члана у именици је у италијанском језику, који поседује ту категорију, још увек предмет бројних лингвистичких расправа и истраживања. У овом раду приказаћемо појаву нулте именице у позицији аргумента, јер је тај положај у реченици изузетно рестриктиван не само у италијанском, већ и у другим романским језицима. Истраживање смо спровели на књижевном корпусу италијанског савременог језика, са циљем да проверимо до сада постојеће теорије из структуралне граматике и семантичке анализе, као и да објаснимо посебне феномене ове појаве на семантичком и синтаксичком плану. Нулта именица у положају аргумента може да се јави у облику једнине и множине, али под различитим синтаксичким условима или са променом у значењу. За разлику од једнине, облик множине је фреквентнији код нултих именица због тога што се множином означава већа количина, која притом не мора бити одређена. Једнина, са друге стране, није носилац таквог значења, те је појава нулте именице у једнини изразито рестриктивна, поготово у функцији субјекта. У овом раду ћемо стога анализирати нулте именице у положају субјекта и објекта у једнини и множини, при чему ћемо водити рачуна и о посебним случајевима устаљених језичких облика.

Кључне речи: италијански језик, синтакса, нулта именица, нулти члан

Увод

Италијански језик, као уосталом и сви данашњи романски језици аналитичке структуре, поседује категорију члана, коју изворни латински није никада имао. Циљ промена латинског, као синтетичког језика, био је поједностављивање језичког система. Упркос дуготрајном процесу при-

¹ aleksandra.blatesic@ff.uns.ac.rs

лагођавања тзв. „тежих“ граматичких структура ондашњим говорницима ради стварања других „лакших“ и прихватљивих категорија, не можемо тврдити да су данашњи романски језици једноставније граматичке структуре у односу на структуру класичног латинског (ЗАМБОНИ 2000:76). Именице су напуштањем система флексије изгубиле појам конкретности, што је условило настанак категорије члана, који од 4. века² постаје све учесталији. У истом периоду је забележен и прелазак на нов ред речи у реченици SVO(субјекат, предикат, објекат) наспрам ранијег линеарног SOV(субјекат, објекат, предикат).

Основно питање на које ћемо покушати да одговоримо у овом раду је: када је већ било потребно толико времена за потпуно оформљење и употребу члана у италијанском језику, зашто и у ком контексту долази до његовог намерног изостављања? Веома је важно направити јасну разлику између структура у којима долази до изостављања члана услед остака утицаја латинског језика и структура насталих због посебних синтаксичких и семантичких услова савременог италијанског језика. У предикативној анализи, коју ћемо применити у овом истраживању, предикат чини централни део реченице, док се остали делови сматрају аргументима који су у вези са предикатом. У тај приступ укључићемо и семантичке елементе, јер глагол као управна реч глаголске синтагме одређује и семантичку улогу својих аргумената. Тако у семантичкој анализи класични синтаксички субјекат добија разна значења управо према типу предиката уз који се налази (ТЕРИЋ 2005: 128). У оквиру једне реченице именица може да има разне позиције, али и да преузме различите синтаксичке функције – субјекта, објекта, предикатива, допуне, итд. Нулте именице (NØ), тј. именице које се у исказу појављују без детерминанте, имају другачију и много рестриктивнију дистрибуцију у једнини и множини од оне коју имају именице са детерминантом (SD). У романским језицима NØ у субјекатској функцији су изразито ограничене дистрибуције, као што видимо на следећим примерима који нису граматички коректни због поствербалног положаја именице у једнини (ДОБРОВИЈЕ-СОРИН, БЛИМ и др. 2006: 53-54):

(1) ит. *Nella giungla è arrivato *leone*.

(1a) шп. *Merodeaba *león* la selva.

(1б) рум. *In grădina se plimba *leu*.

срп. ‘У џунглу је стигао лав.’

Нулта именица у једнини у објекатској функцији је такође веома рестриктивне дистрибуције и разликује се од NØ у множини, која се

² За временско обележавање овог феномена, као и осталих системских појава које су га пратиле, веома је важан документ *Peregrinatio ad loca sancta*, дневник једне монахиње са путовања, који јасно садржи протороманске елементе (ЗАМБОНИ 2000: 51).

у том положају у енглеском и романским језицима (уз изузетак француског) појављује уз егзистенцијално значење (ДОБРОВИЈЕ-СОРИН, БЛИМ и др. 2006: 57).

У наредним поглављима представимо резултате нашег истраживања спроведеног на књижевним делима савременог италијанског језика³, који су помогли у расветљавању синтаксичко-семантичких аспеката и услова за појаву NØ у оба броја (једнини и множини) у функцији субјекта и објекта.

NØ у функцији субјекта

Већина NØ са функцијом субјекта јавља се у облику множине, али смо направили јасну разлику између нултих именица у превербалном и поствербалном положају. На основу истраживања заснованог на нашем корпусу међу NØ у превербалном положају се јављају опште или збирне именице, именице са допуном или атрибутском ознаком (у улози модификатора) или без ње (2-4), именице у корелацији (5) и именице дате у низу (6).

а) NØ у превербалном положају

(2) *Luci mi accessavano.* (NHP, стр. 20)

‘Светла су ме заслепљивала’.

(3) *Sciami di moscerini ci ronnavano intorno.* (NHP, стр. 34)

‘Ројеви мушица су нам зујали окол’.

(4) *Ragazzini coi calzettini di lana e calzoni fino al ginocchio corrono [...]* (SIP, стр. 50)

‘Момци са вуненим зокнама и доколеницама трче [...]’

(5) *Corpi e oggetti [...] vi giacevano in un’immobilità sterminata, [...]* (QS, стр. 87)

‘Тела и предмети [...] лежали су у бескрајној непокретности [...]’

(6) *Guglie bianche, rocce e denti appuntiti affiorano dalla terra rossa.* (NHP, стр. 13)

‘Бели шиљци, стене и оштри зуби су се помањали из црвене земље.’

Нулта именица у једнини у функцији субјекта је генерално ретка у италијанском језику, али се на тај феномен наилази у реченицама са елипсом правог предиката, копулативног и семикопулативног предиката (7, 8)⁴ или у пословичним структурама са изостављеним глаголом (9)

³ Комплетне информације о изворима корпуса, као и скраћенице којима смо се служили у чланку дате су на крају рада. За све примере на италијанском аутор овог рада је дао свој превод на српски језик.

⁴ У примеру 7 је изостављен глагол *volerci* (бити потребан) а у примеру 8 копулативни глагол *essere* (бити).

(БЛАТЕШИЋ 2014: 48, 50, 51). На основу анализе нашег корпуса потврдили смо да је појава субјекатске NØ у једнини у провербалном положају изузетно ретка, али се у том положају могу наћи опште именице (10) које се надовезују на претходни исказ или опис.

(7) Ci vorrebbe una spruzzatina di profumo. *Cuoio bulgaro*. (SIP, 40)

‘Било би потребно једно прскање парфема. Бугарска кожа’.

(8) *Risposta esatta*, ragazzo. (QS, 34)

‘Тачан одговор, момче’.

(9) *Frutto proibito, più saporito*.

‘Забрањено воће је најслађе’.

(10) *Ragazza d'ebano con zanne d'avorio e seni inamidati batte la matita sul blochhetto*, [...] (SIP, 57)

‘Тамнопута девојка са слоновским кљовама и утегнутиим грудима удара оловком по блоку, [...]’

Када је реч о NØ у поствербалном положају приметили смо да се овакве именице јављају у оба броја. Именице у множини су притом и носиоци значења „неодређеног“ (11-13), а то је значење које подржава теорија о двосмислености NØ у множини. Наиме, по овој теорији (*Ambiguity Theory*) која заузима важно место у семантичкој анализи именица и именичких синтагми, NØ се систематски јављају са двосмисленим, односно полисемичним значењем, те се у неким контекстима односе на врсте а у неким другим контекстима се истичу као бројиви део множине, показујући слабу неодређеност (ВИЛКИНСОН 1991; ГЕРШТНЕР, КРИФКА 1993; ДИЗИНГ 1992). У каснијим радовима заступника ове теорије одбачена је могућност о неодређеном значењу NØ, али само у егзистенцијалном контексту (ДОБРОВИЈЕ-СОРИН, ЛАКА 1997).

За разлику од NØ у множини, NØ у једнини се јављају у веома рестриktivном контексту, као збирне или апстрактне бројиве именице, после глагола *venire* (доћи) (14-18) и у низу (18).

б) SNØ у поствербалном положају

(11) *Paiono pesci nella rete*, disse Cabiria (QS, 124).

‘Изгледају као рибе у мрежи, рече Кабирија.’

(12) *Gli ho detto che dai Cole succedono cose inquietanti*. (QS, 158).

‘Рекао сам му да се код Колеових дешавају узнемиравајуће ствари.’

(13) *E poi che la sentenza fu resa pubblica, vennero ancora uomini di chiesa alla prigione ...* (NDR, 239)

‘И након што је пресуда објављена, дошло је још црквењака у затвор’[...]

(14) *Ci eravamo dimenticati che dal cielo poteva scendere acqua*. (NHP, 178).

‘Заборавили смо да је са неба могла да се сручи вода’.

(15) [...] *quella notte gli era venuta fame*. (VD, 19)

‘[...] те ноћи је огладнео (‘дошла му је глад’)’.

(16) *Viene pioggia da quei monti [...]*

‘Дошла је киша са оних планина [...]

(17) *Ma venne settembre ed essi tornarono, [...]* (LBMN, 46)

‘Али дошао је септембар и они су се вратили, [...]’

(18) “*La sesta tomba,*” *dissi, “annuncia cavalli con teste di leoni dalla cui bocca esce fumo e fuoco e zolfo, [...]* (NDR 419).

‘Шести гроб, рекох, најављује коње са главама лавова из чијих чељусти излази дим и ватра и сумпор [...]’

По Корзеновој теорији SNØ у функцији субјекта и објекта се чешће појављују у облицима множине, и то у фиксним структурама, као инкорпорирани конституенти глагола пуног значења или после тзв. глагола подршке (“*verbi supporto*”) (КОРЗЕН 1996). Тако се по Корзеновом истраживању SNØ у субјекатској функцији појављују после неакузативних глагола *venire* (доћи), *nascere* (родити се), *manca* (недостајати), итд, а управна реч оваквих синтагми је апстрактна или конкретна збирна именица или апстрактна бројива именица (КОРЗЕН 1996: 162-163):

(19) *Nasce tumulto.*

‘Настаје побуна’.

(20) *Mi viene fame.*

‘Постајем гладан’ (‘Ми долази глад’)

(21) *Viene gente.*

‘Долазе људи’.

(22) *Manca aria.*

‘Недостаје ваздух’.

Корзен сматра да су нулте именице у овим структурама глаголски модификатори, првенствено због сличности са структурама ‘глагол подршке + субјекат’ – (23) *ho fame* (гладан сам/ ‘имам глад’), (24) *bevo vino* (пијем вино) и због немогућности лексикализације - **la nascita di tumulto* (настанак побуне), **la venuta di fame* (долазак глади) (КОРЗЕН 1996: 162). Са друге стране, Корзен случајеве са нултом именицом у једнини у поствербалном положају као (25) *Cade neve* (Пада снег), (26) *Cade grandine* (Пада град) објашњава могућношћу лексикализације: *nevica* (снежи), *grandina* (‘пада град’⁵) (КОРЗЕН 1996:162). Овде ипак морамо додати још неке заједничке особине наведеним примерима. Наиме, постављањем субјекта у уобичајен иницијални положај (S+V), са чланом или без њега, добили би се граматички неправилни искази који се семантички не уклапају у скучен синтаксички оквир без додатног контекста:

(19a) II/*Ø *tumulto nasce.*

(20a) *La/*Ø *fame mi viene.*

(21a) *La gente viene/*ØGente viene.*

(22a) *L’/*Ø *aria manca.*

⁵ За разлику од италијанског језика, у српском нема глагола за изражавање падавине града једном речју, као што постоји за падавине снега (снежити) и кише (кишити).

Реченица *Tumulto nasce* није могућа без детерминанте у именици, али чак и облик са детерминисаном именицом није уобичајен са семантичке тачке гледишта. Стога смо пример *Il tumulto nasce* могли наћи само у поезији, чији контекст дозвољава знатна одступања ради постизања уметничког ефекта (МАЛУНЕ 2009):

(26) *Il tumulto nasce dalla dolcezza,
morendo, poi, in pace,
della sua più squisita negazione [...].*
'Побуна настаје од драгости,
да би потом умрла у миру,
од своје најслађе негације [...]'

Други пример детерминисане именице (20a) *La fame mi viene* је такође могућ, али у проширеном контексту, а не као самостална фраза. Тако овај исказ уз додатну реченичну допуну *La fame mi viene a metà mattina* (Постајем гладан средином преподнева/ 'Глад ми долази на пола преподнева') постаје семантички комплетан и граматички коректан. Појмови које представљају *tumulto* и *fame* не могу ни у облику детерминисане именице да преузму улогу субјекта уз неакузативне глаголе, јер са семантичког аспекта представљају неживе и апстрактне или субјективне појаве (глад, жеђ, побуна, ...). Облик NØ у субјекатској функцији, такође у превербалном положају има још мање смисла и не реализује се ни у писаном ни у говорном језику.

Исти је случај и са примером (22) *Manca aria*, у којем евентуално померање субјекатске детерминисане или нулте именице као градивне именице у превербални положај, такође не би било остварљиво (22a). Немогућност постављања ових именица у субјекатској функцији у положају испред неакузативних глагола не значи да су те именице лексички слабе, те да због тога траже семантичку допуну у глаголима „подршке“ како каже Корзен (КОРЗЕН 1996: 163), већ указује на непостојање логичко-семантичке везе између збирних и апстрактних именица и неакузативних глагола.

За разлику од претходних примера (19, 20, 22) пример (21) *Viene gente* са живим, али ипак колективним субјектом дозвољава постављање детерминисане именице у иницијални положај као најприроднији *La gente viene*, али не и облик NØ – *Gente viene*. Овај пример се знатно разликује од претходно анализираних, јер показује могућност употребе детерминисане именице у превербалном положају, док се немогућност поставке NØ у истом положају везује за мањак референције, која је у овом случају неопходна. Са друге стране, оба исказа (21) *Viene gente* и (21a) *Viene la gente* су синтаксички коректна, али семантички различита због

различите употребе члана. Да бисмо могли објаснити овај пример морамо се позвати на теорију референцијалности коју је највише подржавао италијански лингвиста Лоренцо Ренци (Lorenzo Renzi). Наиме, према Ренцију у конкретном језичком чину већ само присуство члана подразумева да је именици неопходан чин референције, док се одсуство референције поклапа са одсуством члана (РЕНЦИ 1985: 271-288). Ренци ипак признаје да постоје случајеви који указују на неусаглашеност семантике и граматике, што показује на често анализираном примеру у радовима лингвиста: (27) *Nessuno sa chi sia l'uomo che ha ucciso Bill* (Нико не зна ко је човек који је убио Била). У овој атрибутско-детерминативној релативној реченици је упадљива разлика између употребљеног одређеног члана и онога шта тај члан означава. Наиме, одређени члан се по теорији референцијалности користи за појмове који су познати говорнику или саговорнику, али то овде није случај, што се јасно види по значењу целог исказа. Према Бономијевој терминологији овде је реч о врсти употребе члана која може бити индикативна (односи се на стварно постојећег референта) и неиндикативна (не односи се на стварно постојећег референта), чије тумачење зависи од претходних информација и упућивања на прагматични контекст (БОНОМИ 1975: 73, 88). Браун и Јул овај случај тумаче у светлу подразумевајућих референција (“intended references”) (БРАУН, ЈУЛ 1983: 212), али ипак не треба заборавити да је антецедент *l'uomo* (човек) добио релативну одредницу *che ha ucciso Bill* (који је убио Била), која на синтаксичком нивоу помаже да и семантички употпунимо информацију о тзв. непознатој особи. Шире гледано, у случајевима слабе референције, када је низак сазнајни ниво који говорник има према предмету о којем говори, неопходна је спољна веза у виду денотације (ФРИЦЕРИО 2008: 14-15).

Због значаја логичко-семантичког аспекта појаве нултог члана у даљем раду ћемо наставити да посматрамо NØ у функцији објекта (у превербалном и поствербалном положају) не запостављајући семантичке утицаје.

NØ у функцији објекта

Именице без детерминанте се често појављују у објекатској функцији, како у слободним тако и у устаљеним језичким структурама (идиоми, фраземи, колокације). У великом броју случајева је синтаксички положај именичке синтагме у функцији објекта условљен семантичким утицајима, те је могућа појава именице са одређеним, неодређеним, партитивним или нултим чланом уз посебно значење у потврдном или негативним исказима.

Ову разлику ћемо приказати на примеру једноставне реченице *Имам идеју/ Немам идеју* која у италијанском добија различит призвук у зависности од употребљеног члана. Тако позитиван исказ (28) *Ho idea* (Имам идеју) постаје комплетнији уз употребу неодређеног члана (29) *Ho un'idea* (Имам једну/ неку идеју) који преузима функцију допуне значења броја или неодређености, што у појединим контекстима постаје значајна информација. Негативан исказ са NØ у једнини у објекатској функцији (30) *Non ho idea* (Немам идеју) има неутрално значење за разлику од истог исказа са именицом и неодређеним чланом (Nindet) (31) *Non ho un'idea* (Немам једну/ неку идеју), у којем неодређени члан доприноси емфатичности исказа. Поред тога, исказ са негацијом и употребљеном Nindet може бити додатно семантички маркиран додавањем других елемената реченице, нпр. придева *solo* или придева за негацију *nessuno, alcuno*: (32) *Non ho una sola idea* (Немам једну једину идеју), (33) *Non ho nessuna idea* (Немам ниједну идеју).

У множини разликујемо употребу NØ или именица са партитивним чланом (Npart), које подједнако могу бити праћене атрибутским допунама и одредбама. Разлику између употребљених именица налазимо на семантичком нивоу, јер употребом Npart истичемо неодређену количину датог појма, док коришћењем NØ указујемо на небитност тог податка, као нпр. у исказима (34) *Ho idee* (Имам идеја) и (35) *Ho delle idee* (Имам неколико идеја). Исказ са негацијом ипак искључује употребу Npart, те у таквом контексту може да се јави само NØ: (36) *Non ho idee* (Немам идеја), (37) **Non ho delle idee* (*Немам идеја).

NØ у једнини у функцији објекта

У слободним структурама је, за разлику од устаљених на које ћемо се осврнути касније у раду, мање присутна употреба нулте именице у једнини. Семантички услов неопходан за појаву NØ у једнини је одсуство или потпуно занемаривање референције, док смо међу остале услове издвојили следеће:

- а) NØ које изражавају опште појмове чија референција није семантички релевантна
- (38) *Gli danno cibo salato e mai da bere [...]* (GDM, 62)
'Дају му слану храну и никада да попије [...]'
- (39) *La radio accesa trasmetteva musica.* (QS, 234)
'Укључени радио је преносио музику'.
- (40) *Camminavano lenti, respirando nebbia.* (QS, 55)
'Ходали су полако, удишући маглу'.
- (41) *[...] è diventata facile preda di Hitler che ha promesso lavoro ai disoccupati*

e *sicurezza sociale* a un popolo estremamente insicuro che è caduto nella trappola. (GDM, 90)

‘[...] постала је лак плен Хитлера који је обећао посао незапосленима и друштвену сигурност једном изразито несигурном народу који је упао у замку’.

Осврнућемо се на последњи пример ове групе у којем долази до употребе NØ у положају објекта због тога што се појмови *lavoro* (посао) и *sicurezza sociale* (друштвена сигурност) не односе на неки одређени посао и друштвену сигурност, те је детерминанта у именици и именичкој синтагми изостављена услед небитности такве информације са семантичког аспекта и недостатка референције са синтаксичког аспекта. Са друге стране, *complementi*, тј. допуне у истој реченици *ai disoccupati* и *a un popolo estremamente insicuro* појављују се са чланом, у првом случају због указивања на тоталитет (*i disoccupati*/ сви незапослени), а у другом због неодређености појма (*un popolo*/ један народ од многих).

б) NØ које изражавају апстрактне појмове:

(42) [...] provai *pietà* per lui, [...]. (QS, 122)

‘[...] осетих самилост према њему, [...]’

(43) [...] perché in definitiva nei confronti della vita provo *piacere, gratitudine* e così posso affermare che non esiste niente [...]. (GDM, 107)

‘[...] зато што у крајњој линији према животу осећам задовољство, захвалност и тако могу да тврдим да ништа не постоји [...]’

в) NØ у функцији другог степена компарације

(44) Non avresti potuto scegliere *momento peggiore*! (LBMN, 41)

‘Ниси могао изабрати гори тренутак!’

г) NØ у корелацији или низу:

(45) [...] ma l’occhio guardava vigile in aria, e controllava *distanza e intenzioni*. (QS, 74)

‘[...] али око је пажљиво посматрало у ваздуху, и контролисало удаљеност и намере.’

(46) Mi vado a fare *pane, burro e zucchero*. (NHP, 179)

‘Идем да спремим себи хлеб са путером и шећером.’

(47) [...] e lei sorridendo di un sorriso che nello stesso tempo voleva dire *consenso e compatimento*. (CZ, 67)

‘[...] а она осмехујући се осмехом који је у исто време значио одобрење и саосећање’.

д) NØ у устаљеним изразима и структурама насталим по том моделу

Устаљени изрази као што су колокације (48) *cambiare casa* (преселити се), фраземи (49) *dare aria ai denti* (причати у празно/’дати ваздух зубима’), метафорични изрази (50) *vendere fumo* (продавати маглу) и пословице (51) *Can che abbaia non morde* (Пас који лаје не уједа) имају

семантичку самосталност и релативно високу синтаксичку стабилност (БЛАТЕШИЋ, 2007: 138). За разлику од пословица које су самосталне фиксне реченице и које се као такве користе у дискурсу, остали фразеолошки изрази су једноставније и прилагодљивије структуре, стапају се са остатком реченице, те се не доживљавају као посебан вид говора (ЈА-ПУЧИ 1984: VIII).

За истраживање теме одсуства члана најпогодније су предикативне глаголске синтагме у оквиру којих се именице јављају у функцији директног објекта (V+ NØ) при чему настају једноставне фразеолошке структуре. Уз глаголске синтагме као управне могу да се јаве и други модификатори сложеније структуре као што су нпр. сложене NØ (са додатим придевима и другим одредницама), предлошке синтагме (NØ уведене предлогом), као и прилошке синтагме (NØ уведене прилогом). Ипак, због ограниченог простора у овом раду приказаћемо само једноставне глаголске синтагме са употребљеном NØ у устаљеним структурама.

Тако смо приметили да се у структури глаголске синтагме са нултом именицом у објекатској функцији облик једнине именице чешће појављује у односу на облик множине, који је иначе карактеристичнији за слободне структуре. Ову појаву можемо објаснити специфичном употребом устаљеног израза у којем именица мора да представи недостатак референтности појма на који се односи, а то се постиже управо изостављањем детерминанте уз именицу. Тако нпр. израз (51) *fare finta* има значење ‘претварати се’, док се у спортском контексту ова глаголска синтагма користи са детерминисаном именицом (52) *fare la finta*, која добија конкретно значење ‘финта у спорту, потез-варка’:

(51a) *Hai fatto finta di voler entrare nella sua setta [...]* (NDR, 64)

‘Претварао си се да желиш да уђеш у његову секту [...]’

(52a) *Come si fa la finta di tiro?*

‘Како се лажира пуцање на гол?’ (усмени извор⁶)

Разлика у значењу може да настане на релацији апстрактно-конкретно (53, 53a), али разлика у употреби или изостављању детерминанте може утицати и на формирање неколико различитих значења (54, 54a, 54b), при чему значајну улогу има полисемичност употребљене именице (55, 55a).

(53) *prendere moglie* (оженити се) : (53a) *prendere la moglie* (отићи по жену (своју))⁷

⁶ У Сијени, 23.8.2007.

⁷ У овом изразу се подразумева да је реч о жени говорника, осим ако није другачије дефинисано, нпр. *Vado a prendere mia moglie e la moglie di Stefano alla stazione* (Идем на станицу по своју и Стефанову жену).

(54) avere *ragione* (имати право): (54a) avere *una (la) ragione* (имати разлога): (54б) avere *la ragione* (имати разума)

(55) mettere *capo*⁸a qcs. (завршити се, уливати се): (55a) mettere *il capo* (ставити комад одеће)

Приметили смо и да глагол *studiare* (учити, студирати; испитивати) захваљујући својој полисемичности блокира употребу детерминанте у именицама у одређеним значењима. Тако ће у структури са управним глаголом *studiare* у значењу ‘студирати’ члан увек бити изостављен из именице, без обзира на евентуалне именичке допуне и граматички број употребљене именице. Зато је на италијанском могуће рећи (56) *studiare medicina* (студирати медицину) (V+ NØ/ Sg), (57) *studiare ingegneria elettronica* (студирати електротехничко инжењерство) (V+SNØ/ Sg + aggett.) исто као (58) *studiare lingue straniere* (студирати/ учити стране језике) и (59) *studiare lettere moderne* (студирати модерну књижевност) (V+ NØ/ Pl +aggett.).

NØ у множини у функцији објекта

Објекатске NØ у множини су најчешћи вид употребе нултог члана у италијанском језику, што се види и по обиљу примера у нашем истраживачком корпусу. Различите контексте употребе можемо разврстати у неколико група:

- а) NØ у виду општих и апстрактних именица
(60) Siamo tutti cittadini del mondo e io non faccio *differenze* [...] (GDM, 149)
‘Сви смо грађани света и ја не правим разлике [...]’
(61) Non mi hai tirato calci, non mi hai inviato *risposte*. (LBMN, 9)
‘Ниси ме ударао ногама, ниси ми слао одговоре.’
(62) Non me lo vedo mio figlio che ripara *pianoforti* – mi ha detto. (QS, 183)
‘Не видим свог сина као неког ко поправља клавиуре – рекао ми је.’
(63) In altri termini, cominciava a compiere *idiozie*, [...] (GDM, 68)
‘Другим речима, почео је да прави лудости, [...]’
- б) NØ са модификаторима и допунама
(64) Adesso faccio *opere d’arte*. (QS, 162)
‘Сада правим уметничка дела.’
(65) [...] lui faceva *grandi sorrisi*, e cercava di nascondere la pena. (QS, 52)
‘[...] он се широко осмехивао, и покушавао да сакрије тескобу.’
(66) Avevo avuto *rapporti sessuali*? (LBMN, 57)

⁸ Италијанска именица *capo* има неколико значења (глава, шеф, крај, комад (јединица за количину), рт (геогр.) поглавље) међу којима су се само нека нашла у устаљеним структурама.

‘Да ли сам имала сексуалне односе?’

(67) Poiché avrai *muscoli più saldi*, ti chiederanno di portare *fiocchi più pesi*, ti imporranno *arbitrarie responsabilità*. (LBMN, 14)

‘Пошто ћеш имати чвршће мишиће, тражиће од тебе да носиш теже терете, наметнуће ти произвољне одговорности.’

в) NØ у корелацији или низу

(68) Poi mi ha prescritto *antispastici e altre medicine*. (LBMN, 57)

‘Потом ми је преписао спазмолитике и остале лекове.’

(69) Non avevo mai compiuto *sforzi, strapazzi*? (LBMN, 56)

‘Зар се нисам никад изложила напорима и напрезањима?’

г) NØ које указују на појмове чија референција и квантитет нису битан семантички податак

(70) Si vedevano anche *cani*, e lì per lì era un piacere perché *i cani* si vedevano interi: fino alla testa (LBMN, 41)

‘Видели су се и пси, и у први мах је то било задовољство, јер су се пси видели у целини: све до главе’.

У примеру (70) се види употреба различито детерминисаних именица услед промене семантичког аспекта у датом контексту. Тако се *cani* (пси) први пут појављује са нултим чланом, јер овако употребљена именица представља појам без референције, који у облику множине указује на количину, као нерелевантну информацију са семантичког аспекта. У другом делу реченице, када долази до понављања претходно уведеног појма, употребљена је детерминисана именица *i cani* (пси) због успостављеног референтног односа са претходном именицом.

д) NØ које уводе релативну реченицу

У овој групи примера посматрали смо именице које уводе релативне реченице помоћу релативизатора *che* (који), који може имати атрибутивну или апозитивну функцију. Релативне реченице се везују за антецедент, тј. именски конституент на који се односе, а који може бити различите детерминисаности (71-73). Међу антецедентним NØ које се налазе у функцији објекта пронашли смо највише примера именица у множини (74-76), док је појава NØ у једнини очигледно прави раритет, пошто такав пример није уочен у обрађеном корпусу. Уочили смо да је, осим облика множине за именице у објекатској функцији, важна и врста релативизатора *che*, који мора бити атрибутивне функције, а не апозитивне. Наиме, антецедентна именица са *che* у апозитивној функцији је углавном детерминисана (78,79), те у изузетно ретким случајевима бива лишена референцијалности, углавном када су именице представљене у корелацији или низу (77).

1) атрибутивно *che*

(71) Essa mi porse *la mano* che io strinsi dicendole [...] (CZ, 248)

‘Она ми положи руку коју ја стегох говорећи јој [...]’

(72) Guglielmo lodò *le cose* che aveva visto [...] (NDR, 422)

‘Гуљелмо похвали ствари које је видео [...]’

(73) Perché egli aveva *un assioma* che ricordavo [...] (CZ, 92)

‘Зато што је имао принцип којег сам се сећао [...]’

(74) Ma ho visto in vari paesi *opere nuove* fatte col vetro [...] (NDR, 94)

‘Али видео сам у разним земљама нове радове сачињене од стакла [...]’

(75) L’impegno politico e sociale di Allende durò a lungo e lasciò *impronte* che solo oggi cominciano a venire alla luce. (GDM, 113)

‘Аљендеов политички и друштвени ангажман је дуго трајао и оставио трагове који тек данас излазе на светло дана.’

(76) Vedi, mi è accaduto di conoscere *medici abilissimi* che avevano distillato medicinali caraci [...] (NDR, 96)

‘Видиш, догодило се да упознам веома способне лекаре који су дестилацијом одвојили лековите супстанце [...]’

2) апозитивно *che*

(77) [...] ma sulla quale egli stava evidentemente incastonando *vetri e altre pietre*, che con i suoi strumenti aveva ridotto alle dimensioni di una gemma. (NDR, 93)

‘[...] али у коју је он очигледно уградио стакла и остало камење, које је својим алаткама смањио на величине једног бисера.’

(78) [...] e disse che aveva già notato, entrando, *il bellissimo orto*, che gli pareva contenere non solo erbe commestibili [...] (NDR, 73)

‘[...]и рече да је већ приметио, улазећи, прелепи повртњак, који, како му се чинило, није садржао само јестиве биљке [...]’

(79) Portava *un semplice vestito* di tela dal tessuto grosso traversato da strisce azzurre, che le stava molto bene. (CZ, 247)

‘Носила је једноставно платнено одело од крупног материјала прошараног светлоплавим тракама, које јој је веома добро стајало.’

ђ) NØ у устаљеним изразима

За разлику од устаљених израза са NØ у једнини, изрази са NØ у множини су мање бројни и мање фреквентни, а често се налазе у структурама са негацијом (80-82). С обзиром на то да је у стандардним исказима слободних структура објекатски положај NØ у множини уобичајен, устаљени изрази не служе као модели за употребу именице без члана.

(80) Non devi mai dire *bugie*. (NHP, 15)

‘Не треба никада да лажеш.’

(81) Non dire *cretinate*. (NHP, 99)

‘Не говори глупости.’

(82) Non dica *sciocchezze*. (QS, 185)

‘Не говорите бесмислице.’

(83) [...] il loro tempo a chiedere *notizie* di un circuito dimenticato [...] (QS, 259)

‘[...] њихово време да траже вести од једног заборављеног кружока [...]’

Закључак

Након увида у резултате корпусног истраживања и у савремене теорије из области структуралне лингвистике и семантичке анализе закључили смо да је појава $N\emptyset$ у функцији субјекта много рестриктивнија у односу на $N\emptyset$ у функцији објекта, нарочито у једнини. Ограничена дистрибуција $N\emptyset$ у једнини је условљена не само референтним вредностима, већ и денотативним и семантичким (27). За ову синтагму је веома значајан и положај у односу на глагол, као и логичко-семантичка веза коју именица остварује са тим глаголом, што смо видели на примерима $N\emptyset$ у поствербалном положају иза неакузативних глагола *venire* (доћи), *nascere* (родити се), и *mancare* (недостајати). Поред тога веома је важно о којој врсти именице је реч, јер се само апстрактне бројиве и конкретне збирне именице појављују поствербално као субјекатске $N\emptyset$ у једнини. Превербална $N\emptyset$ у функцији субјекта у једнини је изузетно ретка, те је ова појава резултат посебних синтаксичких случајева који се не могу посматрати изоловано, већ као последица ширег стилско-семантичког контекста (10). Облик множине именице је много погоднији за изостављање детерминанте како у субјекатској тако у објекатској функцији због тога што је множина носилац значења веће количине, а у појединим контекстима преузима значење врсте и неодређености.

Анализирајући $N\emptyset$ у функцији објекта приметили смо да постоји упадљива разлика између именица употребљених у слободним структурама и оних у устаљеним структурама италијанског језика. Тако су $N\emptyset$ у функцији објекта у множини знатно бројније у слободним структурама у односу на устаљене изразе и обрнуто, $N\emptyset$ исте функције у једнини су карактеристичне за устаљене изразе, док се у слободним структурама јављају само под одређеним условима (нерелевантност референцијалних вредности, апстрактно значење именице, именице у корелацији или низу, именице у функцији другог степена компарације). Пошто је објекатски положај именице некада био изражен акузативом у латинском језику, који није познавао категорију члана, овај положај је и у савременом италијанском остао погодан за употребу именице без детерминанте. На то указује обиље устаљених израза са $N\emptyset$ у једнини у функцији објекта, у којима изостављање члана указује на недостатак референцијалних вредности, као и на могућност настанка других значења са другачије детерминисаном именица, поготово када је реч о оним полисемичним.

Цитирана литература

- БЛАТЕШИЋ 2012: Blatešić, Aleksandra. *Nulti član u savremenom italijanskom jeziku*. Disertacija. Beograd: Filološki fakultet, 2012.
- БЛАТЕШИЋ 2014: Blatešić, Aleksandra. „Nulta imenička sintagma u eliptičnim strukturama italijanskog jezika”. *Godišnjak*. Novi Sad: Filozofski fakultet, str. 45-60.
- БОНОМИ 1975: Bonomi, Andrea. *Le vie del riferimento*. Milano: Bompiani, 1975.
- БРАУН, ЈУЛ 1983: Brown, Gilian, Yule, Georg. *Discourse analyses*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- ВИЛКИНСОН 1991: Wilkinson, Karina Jo. *Studies in the Semantics of Generic Noun Phrases*, Ph. D. Thesis, Amherst: University of Massachusetts, 1991.
- ГЕРШТНЕР, КРИФКА 1993: Gerstner Claudia, Manfred Krifka. “Genericity“. In: *Handbuch der Syntax*. Berlin: Walter De Gruyter, 1993, str. 966-978.
- ДИЗИНГ 1992: Diesing, Molly. *Indefinites*. Cambridge, MA: MIT Press, 1992.
- ДОБРОВИЈЕ-СОРИН, БЛИМ, ЕСПИНАЛ 2006: Dobrovie-Sorin, Carmen, Tonia, Bleem, Maria Teresa Espinal. “Bare nouns, number, types and incorporation.” In: *Non Definiteness and Plurality*. Amsterdam: John Benjamins, 2006, str. 51-79.
- ДОБРОВИЈЕ-СОРИН, ЛАКА: Dobrovie-Sorin, Carmen, Brenda Laca. *On the definitness of generic bare NP's*. Jerusalem: Institute for Advanced Studies, the Hebrew University, 1997.
- ЗАМБОНИ 2003: Zamboni, Alberto. *Alle origini dell'italiano. Dinamiche e tipologie della transizione dal latino*. Roma: Carocci.
- КОРЗЕН 1996: Korzen, Iørn. *L'articolo italiano fra concetto ed entità*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press, 1996.
- ЛАПУЧИ 1984: Lapucci, Carlo. *Modi di dire della lingua italiana*. Firenze: Vallardi, 1984.
- РЕНЦИ 1985: Renzi, Lorenzo. “L'articolo zero”. In: *Sintassi e morfologia nella lingua italiana d'uso. Teorie e applicazioni descrittive*. Roma: Bulzoni, 1985, str. 271-288.
- ТЕРИЋ 2005: Terić, Gordana. *Sintaksa italijanskog jezika*. Beograd: Filološki fakultet, 2005.
- ФРИЦЕРИО 2008: Frigerio, Aldo. *Quantificazione e riferimento plurale*. Roma: Carocci, 2008.

Извори и скраћенице

- АМАНИТИ 2001: Ammaniti, Niccolò. *Io non ho paura*. Torino: Giulio Einaudi Editore, 2001.

- БАРИКО 2007: Baricco, Alessandro. *Questa storia*. Milano: Feltrinelli, 2007.
- БЈАЋИ 2000: Biagi, Enzo. *Giro del mondo*. Milano: Rizzoli, 2000.
- ЕКО 2007: Eco, Umberto. *Il nome della rosa*. Milano: Tascabili Bompiani, 2007.
- ЗВЕВО 2007: Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno*. Milano: Oscar Mondadori, 2007.
- КАЛВИНО 2007: Calvino, Italo. *Il visconte dimezzato*. Milano: Oscar Mondadori, 2007.
- МАЛУНЕ 2009: Malune, Claudio. "L'imbarazzo impreziosisce le tue ali di foglia". In: AA.VV, *Antologia delle più belle poesie del Premio Letterario "Marguerite Yourcenar 2008"*. Milano: Casa Editrice Montedit, 2009.
- ФАЛАЧИ 2006: Fallaci, Oriana. *Lettera ad un bambino mai nato*. Milano: BUR, 2006.
- ЧЕКОВИНИ 1995: Cecovini, Manlio. *Straniero in paradiso*. Trieste: MGS Press Editrice, 1995.

CZ – La coscienza di Zeno

GDM – Giro del mondo

LBMN – Lettera ad un bambino mai nato

NDR – Il nome della rosa

NHP – Io non ho paura

QS – Questa storia

SIP – Straniero in paradiso

VD – Il visconte dimezzato

Aleksandra R. Blatešić

BARE NOUNS IN ARGUMENT POSITION IN THE CONTEMPORARY ITALIAN LANGUAGE

The omission of articles in the NP's of Italian language is still the subject of numerous linguistic discussions and researches. In this paper, we will present the appearance of bare nouns in the argument position, because this position in the sentence is extremely restrictive not only in Italian, but also in other Romance languages. The research was carried out on the literary corpus of the Italian contemporary language, with the aim of checking the existing theories of structural grammar and semantic analysis, as well as in order to explain the specific phenomena of bare NP's on the semantic and syntactic plan. The NP in the position of the argument can appear in the form of singular and plural, but under different syntactic conditions or with a change in meaning. Unlike the singular form of NP, the plural form is more frequent in the case of a bare

NP because the plural denotes a larger quantity, which does not need to be determined. The singular form, on the other hand, is not the bearer of such a meaning, but the appearance of a bare NP in the singular is extremely restrictive, especially in the function of the subject. In this paper, therefore, we will analyze the bare NP's in the position of the subject and the object in singular and plural, considering also some special cases of idiomatic and phraseological language forms.

Key words: Italian language, syntax, noun phrase, bare nouns, zero article.

